

Експериментальні дослідження

УДК 612.451-018:612.017.2-092.9

Р.Є.Булик, В.П.Пішак¹, І.С.Давиденко²

ХРОНОГІСТОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА НАДНИРКОВИХ ЗАЛОЗ ЩУРІВ НА ТЛІ ГІПЕРФУНКЦІЇ ШИШКОПОДІБНОЇ ЗАЛОЗИ

¹Кафедра медичної біології, генетики та гістології (зав. – чл.-кор. АПН України, проф. В.П.Пішак)²Кафедра патологічної анатомії та судової медицини (зав. – д.мед.н. І.С.Давиденко)
Буковинського державного медичного університету, м. Чернівці

Резюме. Дослідження морфологічних змін надниркових залоз у різні проміжки доби дозволили встановити, що за умов гіперфункції шишкоподібної залози зміни епітеліоцитів пучкової зони відповідають

підвищенню їх функції о 14.00 год та зниженню о 02.00 год.

Ключові слова: надниркові залози, шишкоподібна залоза, постійна темрява.

Вступ. Вивчення структурних і функціональних змін, що відбуваються в клітинах кори надниркових залоз, за умов дії різного походження стресорів, є важливою проблемою сучасної теоретичної та практичної біології і медицини [1,7,8]. Доведено існування т.з. стрес-лімітувальних механізмів, які забезпечують активний захист ЦНС і периферійних органів від пошкоджувального впливу стресових чинників. Відомості літератури дозволяють розглядати в колі такого роду апаратів і шишкоподібну залозу (епіфіз мозку), яка шляхом синтезу низки індолів та пептидів синхронізує біологічні ритми в організмі людини та тварин [2,5]. Продукція основного гормону залози – мелатоніну підпорядкована чіткому добовому періодизму і залежить від зовнішнього освітлення: максимум синтезу припадає на темнову, а мінімум – на світлову фазу доби [3,9].

Опубліковані дані про зміну ендокринної функції надниркових залоз при використанні гормонів епіфіза мозку чи їх синтетичних аналогів [4], однак морфологічна характеристика залоз, за умов різної функціональної активності шишкоподібної залози, при цьому описана недостатньо.

Мета дослідження. З'ясувати хроногістологічні зміни кори надниркових залоз, що виникають на фоні гіперфункції шишкоподібної залози.

Матеріал і методи. Експерименти проведені на 20 статевозрілих самцях безпородних білих щурів масою 0,15-18 кг. Тварин утримували в твариннику при сталій температурі, вологості повітря та вільному доступі до води й їжі. Дослідних тварин розподілено на 2 групи (10 особин у кожній). Перша група (контроль) перебувала за умов звичайного світлового режиму – 12.00С:12.00Т (світло з 08.00 до 20.00 год лампи денного світла ЛБ-40, освітленість приміщення на рівні тварин 200 Лк) впродовж семи діб. Друга група знаходилася за умов постійної темряви (00С:24.00Т) впродовж семи діб. Доступ до тих тварин, які знаходилися за умов постійної темряви, здійснювали тільки при слабкому в 2 лк червоному світлі.

З метою виявлення морфологічних відмінностей надниркових залоз та враховуючи цикліч-

ність продукції мелатоніну етаназію щурів виконували з 12-годинним інтервалом (о 02.00 год, коли функціональна активність шишкоподібної залози максимальна та о 14.00 год, коли спостерігається її гіпофункція) шляхом декапітації на 8-у добу. Всі етапи експерименту проведено з дотриманням основних вимог Гельсінської декларації про гуманне ставлення до тварин.

Надниркові залози фіксували в 10% розчині нейтрального забуференого формаліну, після чого зневоднювали в спиртах та виготовляли парафінові блоки. Отримані зрізи 5 мкм завтовшки фарбували гематоксиліном і еозином. Для комп'ютерної морфометрії отримували цифрові копії зображень різних зон кіркової речовини надниркових залоз із використанням мікроскопа ЛЮ-МАМ-Р8 (об'єктив $\times 40$ – для цитометричних досліджень, окуляр $\times 10$ – для гістологічних досліджень, окуляр $\times 10$ – для всіх досліджень) та цифрової камери Olympus C740UZ. Потім цифрові копії зображення аналізували за допомогою ліцензійної версії комп'ютерної програми ВидеоТест – Размер 5.0 (ООО Видеотест, Россия) – проводили комп'ютерну мікроденситометрію із застосуванням показників, які вказані в результатах дослідження. Окремого пояснення потребує лише показник комп'ютерної мікроденситометрії “Стандартне відхилення відносної оптичної щільності забарвлення” щодо застосування його для зафарбованих клітинних ядер. Вказаний показник кількісно віддзеркалює ступінь гомогенності забарвлення – величина “0” відповідає абсолютній гомогенності (однорідності) забарвлення, а зростання величини показника свідчить про збільшення неоднорідності забарвлення. Це дозволяє застосувати показник “Стандартне відхилення відносної оптичної щільності забарвлення” для об'єктивної, відтворюваної оцінки співвідношення еухроматину (більш гомогенне забарвлення) та гетерохроматину (більш гранулярне забарвлення) у клітинних ядрах [6].

При статистичній обробці даних вираховували середню арифметичну та її похибку, використовуючи критерій Хана-Шапіро-Уілкі. Вірогідність різниці між групами дослідження визначали

за допомогою двостороннього непарного критерію Стьюдента. Результати вважали вірогідними при $p \leq 0,05$.

Результати дослідження та їх обговорення.

У надниркових залозах шурів на клітинному рівні структурної організації вивчені всі зони кіркової речовини та мозкова речовина. Застосованими методами морфологічного дослідження в жодній групі спостереження не виявлено змін у клубочковій та сітчастій зонах кіркової речовини та мозковій речовині порівняно з відповідним контролем. Основні морфологічні зміни розвинулися в пучковій зоні кіркової речовини.

Попередньо для обґрунтування диференційованого дослідження надниркових залоз у різні періоди доби виконано відповідне порівняльне дослідження двох контрольних груп лабораторних шурів. Воно, зокрема, показало, що за результатами вимірювання цитологічних параметрів епітеліоцитів пучкової зони кіркової речовини надниркових залоз шурів контрольної групи, які досліджені станом на 14.00 год, середній діаметр вказаних клітин становив $11,0 \pm 0,29$ мкм порівняно з шурами іншої контрольної групи, яким проведена евтаназія о 02.00 год ($9,5 \pm 0,28$ мкм, $p=0,007$). Збільшення розмірів клітин супроводжується просвітлінням їх цитоплазми, що встановлено згідно з мікроденситометричним показником "Відносна оптична щільність", який на 14.00 год становив $0,106 \pm 0,0272$ в.о. опт. щільності, проти $0,208 \pm 0,0245$ в.о. опт. щільності на 02.00 год ($p=0,013$). Розміри ядер епітеліоцитів у середньому не відрізнялися між групами контролю, хоча відмічено більш гомогенний вигляд ядерного хроматину ("сухроматизація" ядер) в епіте-

ліоцитах пучкової зони о 14.00 год, що підтверджено за допомогою відповідного об'єктивного показника – середнього квадратичного відхилення відносної оптичної щільності, який становив о 14.00 год $0,004 \pm 0,0005$ в.о. опт. щільності, а на 02.00 год $0,011 \pm 0,0006$ в.о. опт. щільності ($p < 0,001$). Таким чином, при звичайному освітленні в надниркових залозах шурів відбуваються добові коливання кількох цитологічних параметрів пучкової зони кіркової речовини, які в сукупності вказують на більшу функціональну напруженість епітеліоцитів вказаної зони о 14.00 год порівняно з величинами о 02.00 год. Зазначена закономірність ілюстрована за допомогою мікрофотографій гістологічних препаратів (рис. 1).

За умов гіперфункції шишкоподібної залози відмічено збільшення середнього діаметра епітеліоцитів пучкової зони кіркової речовини надниркових залоз станом на 14.00 год до $12,1 \pm 0,33$, а на 02.00 год – до $9,8 \pm 0,30$ мкм ($p=0,023$ та $p=0,815$ порівняно з відповідними контрольними величинами). Суттєвих відмінностей щодо інтенсивності забарвлення цитоплазми вказаних клітин не спостерігали, підтвердження чому є показник "Відносна оптична щільність", який о 14.00 год становив $0,112 \pm 0,0310$ в.о. опт. щільності, а о 02.00 год – $0,201 \pm 0,0212$ в.о. опт. щільності ($p=0,943$ та $p=0,893$ порівняно з відповідними контролем). Вірогідних змін середнього квадратичного відхилення відносної оптичної щільності забарвлення клітинних ядер у досліджувані проміжки доби не виявлено. Ілюстрація вказаних особливостей здійснена за допомогою мікрофотографій гістологічних препаратів (рис. 2).

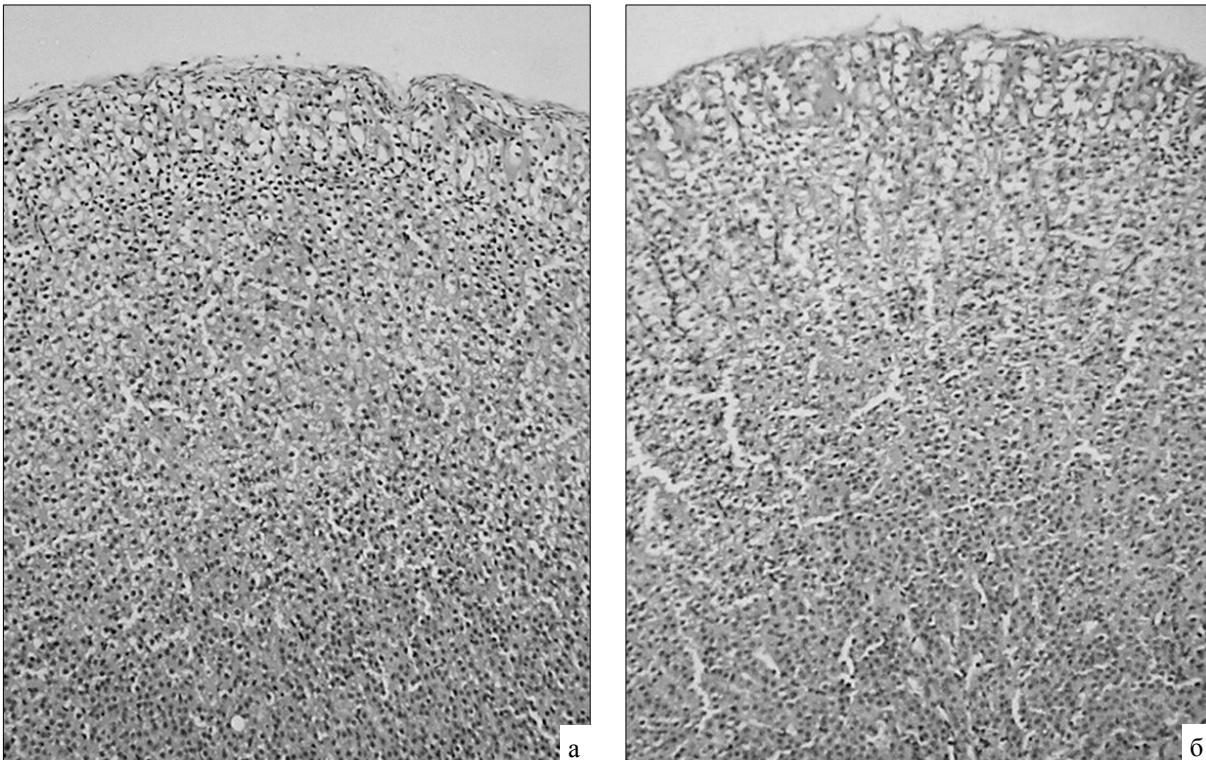

Рис. 1. Кіркова речовина надниркових залоз шурів двох контрольних груп. Евтаназія тварин: а) о 14.00 год; б) о 02.00 год. Гематоксилін і еозин. $\times$ Ок.10, Об. $\times$ 10

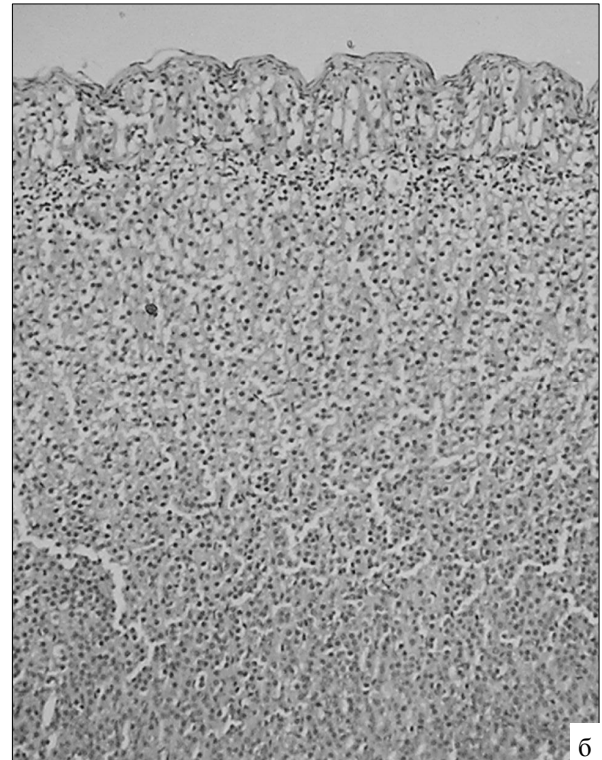

Рис.2. Морфологічні зміни кіркової речовини надниркових залоз щурів тварин, що перебували за умов гіперфункції шишкоподібної залози. Евтаназія тварин: а) о 14.00 год; б) о 02.00 год. Гематоксилін і еозин. $\times$ Ок.10, Об. $\times$ 10

Висновки

1. При звичайному освітленні в надниркових залозах щурів відбуваються добові коливання кількох цитологічних параметрів пучкової зони кіркової речовини, які разом вказують на більшу функціональну напруженість епітеліоцитів вказаної зони о 14.00 год порівняно з 02.00 год.

2. За умов гіперфункції шишкоподібної залози в пучковій зоні спостерігається подібна тенденція – морфологічні зміни епітеліоцитів відповідають підвищенню їх функції о 14.00 год та зниженню о 02.00 год.

Перспективи подальших досліджень. Продовжити визначення мікроскопічних та ультрамікроскопічних змін надниркових залоз тварин, яким моделюватиметься гіпофункція шишкоподібної залози.

Література

- Бузуева И.И., Шмерлинг М.Д., Филюшина Е.Е. и др. Влияние хронического стресса в неонатальном периоде онтогенеза на структурную организацию надпочечника крыс гипертензивной линии НИСАГ // Бюл. эксперим. биол. и мед. – 2004. – Т. 137, №1. – С.16-19.
- Заморский И.И., Пишак В.П. Функциональная организация фотопериодической системы головного мозга // Успехи физиол. наук. – 2003. – Т.34, №4. – С.37-53.
- Комаров Ф.И., Рапопорт С.И. Хронобиология и хрономедицина. – М.: Триада-Х, 2000. – 488 с.
- Мишуніна Т.М. Вплив мелатоніну на базальну та стрес-індуковану секрецію гормонів мозкового шару надниркових залоз інтактних щурів // Клін. та експерим. патол. – 2004. – Т.3, №2. – С.183-184.
- Пишак В.П., Булик Р.Є. Механізми участі шишкоподібної залози в забезпеченні циркадіанної ритмічності фізіологічних функцій // Бук. мед. вісник. – 2006. – Т.10, №4. – С. 5-8.
- Яковець К.І., Давиденко І.С., Давиденко О.М. Спосіб оцінки організації ядерного хроматину клітин людини та тварин // Деклараційний патент України на винахід №13218U.- 15.03.2006.- Бюл. №3.- 2с.
- Beranova M., P. Mand'akova, P. Síma, et al. Morphology of the adrenal gland and lymph organs is impaired in the neurodeficient lurcher mutant mice // Acta Vet. Brno. – 2002. – Vol.71. – P.23-28.
- Magalhaes M.M., Magalhaes M.C., Gomes M.L. et al. A correlated morphological and biochemical study on the rat adrenal steroidogenesis // Eur. J. Cell. Biol. – 1997. – Vol. 43, N2. – P.247-252.
- Reiter R. J. Melatonin: clinical relevance // Best Pract. Res. Clin. Endocrinol. Metab. – 2003. – Vol. 17, N 2. – P.273-285.

ХРОНОГИСТОЛОГИЧЕСКАЯ ХАРАКТЕРИСТИКА НАДПОЧЕЧНИКОВ КРЫС НА ФОНЕ ГИПЕРФУНКЦИИ ШИШКОВИДНОЙ ЖЕЛЕЗЫ*Р.Е.Булык, В.П.Пишак, И.С.Давыденко*

Резюме. Исследование морфологических изменений надпочечников в различные периоды суток позволили установить, что в условиях гиперфункции шишковидной железы в пучковой зоне наблюдаемые изменения эпителиоцитов отвечают повышению их функции в 14.00 ч и снижению в 02.00 ч.

Ключевые слова: надпочечники железы, шишковидная железа, постоянная темнота.

CHRONOHISTOLOGICAL CHARACTERISTIC OF THE RAT ADRENAL GLANDS AGAINST A BACKGROUND OF PINEAL HYPERFUNCTION*R. Ye. Bulyk, V. P. Pishak, I. S. Davydenko*

Abstract. Studies of morphologic changes of the adrenals at different diurnal intervals have made it possible to establish that under conditions of pineal gland hyperfunction changes of epitheliocytes in the fascicular zone correspond to their increased function at 02.00 p.m. and a decreased one at 02.00 a.m.

Key words: adrenal glands, pineal gland, permanent darkness.

Bukovinian State Medical University (Chernivtsi)

Рецензент – доц. Л.Я.Федонюк

Buk. Med. Herald. – 2007. – Vol.11, №4. - P.91-94

Надійшла до редакції 1.10.2007 року

УДК 577.115.3:[616.12+616.36]-018:616.12-008.331.1:615.225.2:57.084

*Р.С.Довгань***ВПЛИВ БІСОПРОЛОЛУ НА ЖИРНОКИСЛОТНИЙ СПЕКТР ЛІПІДІВ НИРОК У ЩУРІВ ІЗ СПОНТАННОЮ АРТЕРІАЛЬНОЮ ГІПЕРТЕНЗІЄЮ**

Національний медичний університет імені О.О. Богомольця, м. Київ

Резюме. Вивчено вплив бісопрололу на жирнокислотний склад ліпідів нирок гіпертензивних щурів протягом 1 і 3 місяців. Встановлено, що тільки після 3 місяців лікування спостерігається нормалізація жирнокислот-

ного складу ліпідів тканин - мішеней (нирок) при дозі бісопрололу 20 мг/добу.

Ключові слова: жирні кислоти, ліпіди, бісопролол, спонтанна артеріальна гіпертензія.

Вступ. Артеріальна гіпертензія (АГ) характеризується не тільки високою поширеністю у світі, але й призводить до значного погіршення якості життя хворих за рахунок тяжкості наслідків її неефективного лікування: інфаркту міокарда, інсультів, хронічної ниркової недостатності (ХНН) і захворювань периферичних артерій, що зумовлює значні медичні, соціальні та економічні проблеми. Дані доказової медицини демонструють, що адекватне лікування АГ, тобто стабільне зниження артеріального тиску (АТ) до цільового рівня, суттєво знижує ризик ускладнень і збільшує тривалість життя пацієнтів [3,4].

За сучасним уявленням лікування артеріальної гіпертензії повинно призводити не тільки до зниження артеріального тиску, але й до запобігання ураженню органів – мішеней, розвитку ускладнень і зниженню смертності хворих [2]. Вирішити дану проблему можна тільки за допомогою таких препаратів, які поєднують високу антигіпертензивну ефективність, а також викликають мінімальну кількість побічних ефектів.

Одним із представників селективних β-АБ є бісопролол. У терапевтичних дозах бісопролол більш ефективний, ніж бетаксол, атенолол, метопролол [5]. Основними показаннями до при-

значення β-АБ, зокрема бісопрололу, є АГ та ІХС. Бісопролол має високу біодоступність, тривалий період напіввиведення, збалансований кліренс, метаболічно нейтральний.

Мета дослідження. Визначити вплив бісопрололу на жирнокислотний спектр ліпідів нирок гіпертензивних щурів зі спонтанною артеріальною гіпертензією.

Матеріал і методи. Досліди проведено на 32 гіпертензивних щурах обох статей масою 180-300 г, із систолічним тиском – 170-180 мм рт. ст., які утримувались у віварії НМУ ім. О.О.Богомольця.

Тварин поділили на 4 групи

1-а група – інтактні тварини;

2-а група – гіпертензивні тварини;

3-я група – лікування бісопрололом (20мг/кг) протягом 1 місяця;

4-а група – лікування бісопрололом (20мг/кг) протягом 3 місяців.

Експерименти проведені з дотриманням Європейської конвенції по захисту хребетних тварин, яких використовують в експериментальних та інших наукових цілях (Страсбург, 1986).

Тварин декапітували під уретановим наркозом. Тканини нирок гомогенізували у фізіологіч-